

Historické základy environmentalizmu a environmentalného práva (XXXVII.)

„Strmý Olymp, kde majú vraj svoje bezpečné sídlo bohovia. Ani ním nezmieta vietor a ani ho lejak nezmáča nikdy, ani snehu tam niet, lež rozprestiera sa bezchmúrný éter a všade sa rozlieva belostná jasnosť. Na ňom si blažení bohovia deň zo dňa v radosť žijú.“

(Homéros: Odyseia, 6. spev: 40; preklad Miloslav Okál)

Väčšina národov v určitom stupni historického vývoja pokladala viaceré prvky prírodného prostredia (hory, bralá, rieky, jazerá, pramene, jaskyne, nezvyčajné stromy, háje...) za posvätné. Uznatie svätosti (hierofania) vyplynulo buď z ich nezvyčajného tvaru, sfarbenia, prejavu či polohy, alebo sa viazalo k nejakej významnej udalosti, prípadne osobnosti (rodiska, pôsobiska alebo hrobu svätcov, héroov, prorokov a otcov národov, nezriedka i bohov). Tieto miesta požívali a požívajú často až dodnes úctu a ochranu, pričom v rámci tabu sa zväčša nepovažujú za zakázané, zapovedané alebo zlé znamenia, skôr naopak – stali sa lokalitami pozitívnej zemskej a duševnej energie. Verilo sa a v mnohých končinách sveta i verí, že negatívne devastácie zásahy do ich podstaty a hodnôt vyvolávajú postih vo forme prírodných pohrôm, sucha, neúrody, chorôb, epidémie hospodárskych zvierat, úmrtia, straty duševnej rovnováhy alebo pohľadne sily, majetkovej ujmy a podobne. Poškodzovateľa alebo ničiteľa (devastátora) posvätného miesta spravidla neminul trest (vrátane najvyššieho – popravy), prípadne bol vylúčený z komunity, ktorá verila v posvätnosť tohto objektu. Napríklad za takéto posvätné miesto sa na **Sinajskom polostrove** považuje „Mojžišova“ hora Sinaj/Jabal Músa (2 285 m n. m.) – ako biblický Horeb/Choréb/Oreb (Vyschnutý): „Jahve zostúpil na vrch Sinaj, na končiar vrchu. Jahve zavolať Mojžiša na končiar vrchu a Mojžiš vystúpil... a riekol si: Ohranič vrch a vyhlás ho za posvätný!“ (z biblického Zjavenia Božieho na Sinaji; tiež Exodus 19:20). Okrem toho: „A vrch Sinaj celý dymil, pretože naň zostúpil Hospodín v ohni, a jeho dym vystupoval ako dym z pece, a triasol sa celý vrch, veľmi“ (Exodus 19:18). Či išlo o seizmickú aktivitu, či tento Sinaj je ozaj biblickým Horebom a miestom zjavenia Boha (teofánie), zatiaľ história nepreukázala. Ani uctenie si neďalekého najvyššieho egyptského vrchu Jabal Katrina (2 629 m n. m.), na ktorý údajne anjeli vyniesli pozostatky sv. Kataríny Alexandrijskej (neskôr dôvod na vybudovanie rovnomeného kláštora) s ňou nesúvisí. Židovské dejiny pôvodne nestotožňujú horu Sinaj s Mojžišovou horou. Napríklad židovskí historici Flavius Josephus (37 – 101 n. l.) a Filón Alexandrijský (asi 20 prnl. – 50 n. l.) uvádzajú ako „najväčšiu horu“ Jabal al Lawz (2 580 m n. m.) v západnej **Saudskej Arábii**, kde pri brehoch Akabského zálivu existovalo oddávna ľudské osídlenie s environmentálnymi podmienkami pre pastierov a viacročný pobyt tisícov utečencov z Egypta. Podľa množstva črepín keramiky ich veľký tábor mohol byť aj na pláni Jeroham (Yeruham) na okraji Negevskej púšte siahajúcej až za Elat. Východisko pre nich bolo asi saudskeoarabské Madiánsko (Madian/Midian), kde pôsobil Mojžiš v exile po úteku z faraónovho paláca ako pastier, žil so svojou ženou Siporou/Ciporou/Zipporah (Vtáča) a synmi (budúcim kňazom Geršomom kultovom Dane/Lešeme/Lajši pod Hermonom a zabudnutým

Eliezerom) – dcérou kňaza Jetra/Raguela, ktorý zoznámil Mojžiša s vierou v jediného boha najvyššej hory (Prečnievajúcim JHVH/Jahve). Starý zákon – Exodus 3:1-2 uvádza: „A Mojžiš pásol stádo Jetra, svojho svokra, kňaza – kniežaťa Madiánska. A zahnal pozvoľna stádo až za púšť a prišiel k vrchu Božiemu, k Horebu. A ukázal sa mu anjel Hospodínov v plameni ohňa z prostriedku kra.“ Chodiť pásť z Madianu do vzdialeného púštného centra Sinajského polostrova (cca 60 tis. km²) k hore Sinaj sa považuje za nepravdepodobné. Účelové zjednotenie tohto vrchu s Horebom pripisujú až cisárovej matke sv. Helene po jej návšteve polostrova v roku 330. Trasa Exodu dodnes čaká na relevantné archeologické dôkazy, i keď reálnou sa javí obchádzka Sinajského polostrova a Akabského zálivu do Madianu a odtiaľ popri Negevskej púšti výbojmi okolo Edomu cez Kadéš a z opačnej strany cez Moab do úrodného a civilizovaného predjordánskeho Kanaánu a priľahlého zajordánskeho Galaadu až k Fenícii a Sýrii. Na hore Sinaj však kresťania vybudovali v roku 1934 Kaplnku prikázani (pôvodnú v roku 363) a moslimovia malú mešitu, lebo tejto hory sa plášťom dotkol Mohammed, keď letel z Mekky do Jeruzalema na ohnivom lietajúcom zvierati Bleskovi (al-Buráq). Aj prorok Eliáš tu zažil prítomnosť Boha a prorok Nabi Saleh odtiaľto vystúpil na nebesia, takže o posväť

Chrámový pahorok Moriah (Ázia)

nosti tejto hory sa jednoducho nepochybuje. V **saudskoarabskej** Mekke moslimovia posvätili Jabal al-Nur s malou jaskyňou Hira, kde objal archanjel Jibril/Gabriel proroka Mohammeda s odznením prvých slov Koránu, ako aj neďaleké kopce Marwa, Safa, Abu Qubais a jaskyňu Thaur; v Arafate Horu milosti/vďaky Jabal ar-Rahmah. Veriaci uctievali na **Sinajskom polostrove** aj vrch Serabit-el-Khadem s ruinami chrámového komplexu alebo Har Karkom v Negevskej púšti so skalnými rytinami; Židia v **Jordánsku** nad Petrou Áronov vrch (Jabal Hárún) s hrobkou ich prvého veľkňaza a Mojžišovho brata Árona. Ďalším posvätným je zajordánsky vrch Nebó (802 m n. m.), odkiaľ Mojžiš hľadel na zaslúbenú zem (dnes na ňom stojí Mojžišov kostol/Fasalija). Podľa *Deuteronomia* (34:1): „A Mojžiš vyšiel z Moábskych rovin na vrch Nebó na temeno vrchu Pizga, ktorý je naproti Jericha. A Hospodín mu ukázal celú zem...“ Úctu požíva aj už pred rokom 4000 prnl. osídlená hora Megiddo, podľa ktorej sa odvodzuje konečná environmentálna katastrofa Armageddon. V zmysle *Zjavenia Jána* na nej dôjde k rozhodujúcej bitke medzi dobrom a zlom. Pre židov i moslimov k najsvätejšiemu však patrí Chrámový pahorok Moriah/Mórija/Har haBájit/Har Ha Moriyya/Vznešená svätýňa = Haram

esh-Sharif (740 m n. m.) v strede **Jeruzalema** (kanaánskeho Urushalima) s osemstenovým Dómom na skale/Qubbat al Sakhra (Omarovou mešitou), postaveným v rokoch 687 – 691 na príkaz chalífa Abd al-Malika ibn Marwana na mieste Šalamúnovho chrámu (prvého – 957 a druhého – 616) a neskoršieho Jupiterovho chrámu (135). Odtiaľto zo skaly vyniesol na Bleskovi archanjel Jibril/Gabriel proroka Muhammada k Allahovi do neba (výstup mirádž). V **Izraeli** za posvätné vrchy považujú aj galilejskú horu Tábor/Har Tavor/Jabal et-Tur (588 m n. m.) pri Nazarete, nad Nablusom/Shekhemom Ébal/Hebal/Har Eival/Jabal Islamiyeh (940 m n. m.) a južnejšiu Horu požehnaní Gerizím (881 m n. m.), Samaritánmi nazývanú Boží vrch Bethel (pôvodne s Baalovou svätýňou, potom s prvým oltárom zmluvy postaveným Jozuom pre JHVH a židovským chrámom, po potlačení Samaritánov s Diovým chrámom, následne so Zenonovým kresťanským oktagonálnym kostolom Panny Márie Theotokos a od 8. storočia s mešitou). História šiestich izraelských kmeňov sa viaže na Ébal a ďalších šiestich na Gerizím. Mojžiš hovorí (Dt 27: 12 – 26): „*požehnanie položíš na vrchu Gerizím a kľiatbu na vrch Hebal*“. Záhradu/Vinicu Božiu – Karmel (528 m n. m.) nad Haifou uctievali aj baháisti (dnes NP). Našli na nej nálezy tzv. Karmelského človeka z doby kamennej a zvyšky kanaánskych svätýň a oltárov. Gréci ju zasvätili Diovi a prorok Eliáš tu vyhral Boží súd nad prorokmi Baala, ktorých dal hneď po ňom pre istotu pozabíjať. Na vrchu Hazor/Asor (NP) vybudovali okolo svätyně k bohom Slnka a Mesiaca (areál F) a k chetitskému bohu Slnka a počasia (areál H) opevnené kanaánske mesto, ktoré Jozue „dobil a jeho kráľa usmrtil mečom... Nič živé neostalo a Asor vypálil ohňom“ (podľa *Knihy Jozue* 11:10 – 15). Obdobne dopadol Lachish/Lakiš a jeho svätyně na Chrámovom vrchu (dnes NP), po Jerichu druhé najväčšie opevnené kanaánske mesto.

Hora blahoslavenstiev nad Ježišovým mestom Capernaum/Kofar nahum pripomína Ježišovu „Reč na hore“ s určením dvanástich apoštolov: „*Vystúpil na horu a volal k sebe tých, ktorých si vyvolil; i prišiel k nemu. Ustanovil ich dvanásť, aby boli s ním, aby ich povolal kázať a aby mali moc vymietť zlých duchov*“ (Mk 3: 13 – 19). Nad Jeruzalemom na Olivovej/Olivetskej hore/Jabal az-Zeitun/Har Ha Zetim (818 m n. m. na úpätí s Getsemanskou záhradou) plakal Dávid (1010 – 970 prnl.) po vzbure syna Absolóna, rozjímal Ježiš s apoštolmi, moslimovia i kresťania postavili svoje svätyně židia zriadili cintorín. Blízko na Hore pohoršenia/záhuby (734 m n. m.) dal kráľ Šalamún umiestniť oltáre cudzím bohom, najmä kvôli ženám z iných krajín. Na Hore pokušenia/Jabal Qarantal (384 m n. m.) s jaskyňou (dok) nad asi 9 000 rokov starým Jerichom 40 dní odolával Ježiš diablu. Prvý kaplnku na tejto hore postavil v roku 340 sv. Chariton (v rokoch 1874 – 1904 tu vybudovali Gréci kláštor sv. Juraja). Menej sa spomína vrch Gilbóa/Hare Ghilboa/Jabal Fuqá (vrchol Melchisma/Har Malkishua 536 m n. m.), kde kráľ Šaul (1030 – 1010 prnl.) a jeho bojovníci utrpeli porážku od Filištíncov, po ktorej tu spáchal samovraždu. Pôvodne Baalovu posvätnú kanaánsku – sýrsku horu Sion/Chermón/Sirjón/Senir (Hermon/

Jabal ash Shaykh 2 814 m n. m.) s prameňom Jordánu v Antilibanone treba odlišiť od jeruzalemského Zionu/ Sijónu (hebr. Svätý vrch – Har Ziyyon), ktorý dobyl Dávid od Jebúsejcov (dnes problematický vrch Jébus). Podľa historika Flavio Josepha ide o sídlo Jebúsejcov a miesto hrobky Dávida za západnými múrmi Jeruzalema, ktoré

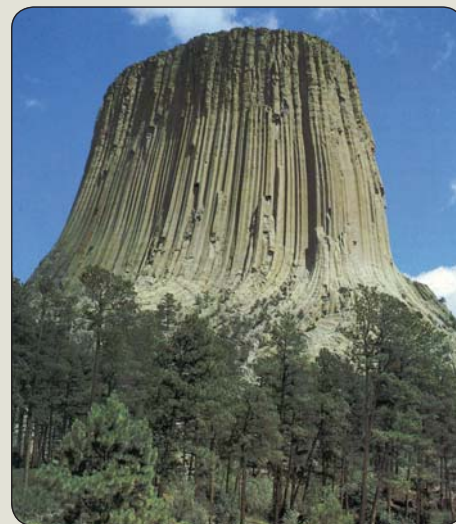
Mount Kenya (Afrika)

dal zbúrať v rokoch 1538 – 1540 sultán Süleyman. K. Kenyonová však v rokoch 1961 – 1968 odkryla zvyšky pôvodného kanaánskeho mesta Jebúsejcov (zo 14. – 13. storočia prnl.), teda Dávidovho mesta s tunelovo-šachtovým vodovodom z prameňa Gihon do nádrže Siloe na východnom kopci Ofel/Ophel (708 m n. m.). Južnejší Zion s dnešným „Dávidovým mestom“ však ostal posvätným vrchom všetkých troch monoteistických náboženstiev, nádejou a symbolom Židov – základom sionizmu. Nad kenotafo (nepravým hrobom) Dávida v Bazilike svätého Sionu/Chrámu Eucharistie, nachádza sa miestnosť Večeradlo (Coenaculum), kde údajne na Zelený štvrtok zorganizoval Ježiš Poslednú večeru na oslavu veľkonočného baránka (súčasť mystéria kresťanskej vierouky). Posvätnosť druhého – antilibanonského Sionu dopomohla k zachovaniu jeho ekosystémov a k vzniku prírodnej rezervácie Hermon, obdobne ako na gréckych posvätných vrchoch Olympus (vrchol Mitikas 2 919 m n. m., Skala, Skolio a Stefani, nazývaný aj Diov trón nad kotlom Kazania) a Parnassus (2 457 m n. m.) – sídlo Apollóna a Dionýsa, kde vyhlásili národné parky. Pôvodnou prvou gréckou posvätnou horou – sídlom bohov však bola podľa Homéra hora Athos/Agion Ouros na Chalkidiki (pod ňou Záhrada Panny Márie od jej pristátia s Jánom Evanjelistom v roku 49 – dnes kláštor Ivira. Posvätnými miestami boli aj akropoly v Athénach a Tíryne. Medzi Diove hory patria Hymettos, Pares, Lycaeon, Kithairon, Kokhygion, Dicte, Cuckoo, **krétska Ida** a Iyrtos/Juktas (837 m n. m.) s Diovým hrobom a dvomi posvätnými jaskyňami (od mora podobná profilu tváre). Bohyni Hére sa prisudzuje Pron, Apollónovi Ptoon a atická Aegaleos, Artemis Euboia, Hermesovi ako jeho rodiško Cyllene. Z ďalších možno uviesť Ithome, Meteóru s klášťormi, Horu proroka Eliáša na ostrove Tinos, Pelion s Chironovou jaskyňou, Arachneion, eleusínsku Kerata, vrch Oeta pri Thermopylách i sopku Santorini na rovnomennom ostrove. Zaujímavosťou je, že posvätná hora **hinduistov, buddhistov a džinistov** Kailás/tib. Kang Rinpoče (hora boha Šivu 6 716 m n. m.) má podobu pyramídy. Tibetští buddhisti (lamáisti) ju asi preto považujú za kozmický stred (horu Sumeru) ako domov Demčoga; džinisti za Astapadu – miesto dosiahnutia nirvány prvého svätca Ršabhu. Podľa Ramajány tu hľadal rozumný opočlovek – vodca Hanumán oživovaci bylinu saňdživíni. K **posvätným geomorfologickým osobitostiam** patria aj plochy Jabal Barkal pri Napate v Sudáne, Jabal Lubnan (Quarnat

as Sawda 3 088 m n. m.) v **Libanone**, kopec Salera v Damašku s jaskyňou Ashab al-Kahf v **Sýrii**, Afrodítina skala pri Paphose a pohorie Troodos na **Cypre**, svätá hora Mtatsminda v **Gruzínsku** pri Tbilisi v blízkosti s Ančischalijskou katedrálou, Mount Kena (Batian 5 199 m n. m.) podľa kmeňa Kikujov ako Hora jasu – Kere Nyaga so sídlom stvoriteľa Ngaia v **Kení**, Mesačné hory Rwenzori (Ngaliema 5 109 m n. m.) v **Ugande**, Matopos v **Zimbabwe**, Kilimanjaro (Oldoinyo Oibor en Masai 5 892 m n. m.) v **Tanzánii**, Boží prst Mukurob v **Namibii**, Dračie hory – Drakensberg a Hora duchov Mkuze v **Juhoafrickej republike**, hora Passot na **Madagaskare**, náhorná plošina Nok v **Nigérii** s desiatkami terakotových sôch, skalné defilé Bandiagara v **Mali** v správe Dogonov, ktorí dávno pred vedecským zistením (teda pred rokom 1862) nevedno odkiaľ vedeli, že Psia (dvoj)hviezda

Sírius (A) má dvojičku (bieleho trpaslíka B). V Latinskej Amerike sa k ním radia napríklad Roraima a Sorte vo **Venezuele**, sopka Masaya v **Nikaragae**, sopky Irazu, Poas a Arenal s horúcimi prameňmi v **Kostarike**, Cerro Illampu a Tunupa v **Bolívií**, kamenné monolity La Rioja v **Argentíne**; v iných končinách Dzokuo v **Jakutsku**, Temir Taixa v **Altaji**, hora Lata a oblasť kráterov Pisaga na **Americkej Samoi**, Čierna skala na ostrove Rara **Cookových ostrovoch**, hora Temekani – rodiško boha Oro na ostrove Raiatea vo **Francúzskej Polynézii**. V **Peru** ide o Misti, Ausungate, Pariaqaqa, Tunga, Cerro Blanco, Illa-kata, Cerro la Raya s ruinami pyramídy Tucuma alebo o najznámejší Starý vrch – Machu Picchu (2 560 m n. m.); v **Ekvádore** o Chimborazo (vzhľadom k stredu Zeme najvyšší vrch sveta o 2,1 km vyšší než Mt. Everest), Cotopaxi a Tungurahua. Podľa náboženstiev a starých východných filozofií k takýmto útvarom patria v **Číne** tibetská Šangri Meupo s Veľkou bielou stenou pri Li-ťiang, buddhistické Jizu a ihlanovitá Kawakapo/Kawagebo v Jü-nane, Gu (969 m n. m.) a svetové dedičstvo Wuyi vo Fujiane, Ge Zao, Lu, Jin Gang, taoistická San Qing a Long Hu v Jiangxi, Kong Dong a Mai Ji („Stoh obilia“ s jaskynnými buddhistickými chrámami) v Gansu a množstvo ďalších v ostatných provinciách, napríklad Huang a taoistická Qi Yun v Anhui, Tian Long v Shanxi, Wu Dang a Huang Mei v Hubei, Miao-feng v Hebei, Shao v Hunane, Lao v Shadongu, Zhong Nan v Shaanxi, Mao v Jiangu, Tian Tai v Zhejiangu, Luo Fu v Guangdongu, Qing Cheng v Sichuane, Amnyemagen v Qinghai, Ding Hu a taoistická Qian v Liaoningu. Štyri najvýznamnejšie hory buddhizmu v Číne (uvedené v kap. 28) sa viažu na 4 svetové strany. Z už uvedených piatich najposvätejších hôr taoizmu sa za prvú považuje Kolíska čínskej civilizácie – východná božská Taishan/Taišan (v provincii Shandong), kde čínski cisári obetovali nebesám. Na západe Číny pri prameni Žitej rieky Chuang-che sídli bohovia v pohorí Kchun-lun (Aksai Chin 7 167 m n. m.). K najsvätejším vrchom **Tibetanov** patrí Červený vrch Mar-po-ri (3 630 m n. m.) s príbytkom bódhisattvu v paláci Potála zo 7. storočia priamo v Lhase a pohorie Magyal Pomra ako sídlo horského boha Machen Pomra. Za posvätný považujú Tibetania aj najvyšší vrch sveta Ču-mu-lang-ma feng (Bohyňa – Matku sveta) v **Nepále** známy ako Sagarmáthá (Mt. Everest 8 848 m n. m.) v Himalájach. V Nepále uctievali aj vrch Khumbila/Khumbu Yul Lha (5 761 m n. m.) – sídlo boha Khumbu, Kryštálové hory s klášťorm Shey Gompa, kopec Nagarjun pri Káthmándú; v **Bhutáne** naj-

vyššie hory Kulangri (7 554 m n. m.) a Chomolhari/Jhomlhari (7 326 m n. m.). Okolo hlavného mesta **Mongolska** Ulánbátaru sa vypínajú oddávna chránené 4 posvätné vrchy: Ceceegen, Songino chairchan, Čingeltei a Bajandzürch. Na **Kórejskom polostrove** posvätné hory dosahujú rôznu nadmorskú výšku, od najvyššej vyhasnutej sopky Pektusan/Baekdusan (2 744 m n. m.) z väčšej časti v Číne (Čangbajsan), cez južnejšie Kumgangsang/Geumgangsang (1 638 m n. m.), horu Siedmich pokladov Čilbosan (906 m n. m.), Deväťmesačné hory Kuwolsan (954 m n. m.), Západné hory mysterióznych vôní Mjohjongsan (1 909 m n. m.), Songaksan (489 m n. m.), po juhokórejské Veľké biele hory Taebaeksan (1 567 m n. m.), Gigantické hory Hallasan (1 950 m n. m.) a Sanbangsan (395 m n. m.) na ostrove Jejudo/Čedžudo, trojvršie Samgaksan (840 m n. m.), Hory Kohútieho draka Gyeryongsan (845 m n. m.), Hodvábne hory Geumsan (701 m n. m.), Sognisan (1 058 m n. m.), Palgongsan (1 187 m n. m.), trojvršie Jirisan (1 915 m n. m.), Moaksan (794 m n. m.), Maisan (618 m n. m.), južné Namsan (494 m n. m.) s NP Gyeongju, Chuseosan (1 081 m n. m.), Hory Zlatej studne Geumjeongsan (802 m n. m.), šamanistické Mudeungsan (1 187 m n. m.), Hory piatich platforiem Odaesan (1 563 m n. m.), Hory šiestich zen Jogyesan (884 m n. m.), Dobongsan (740 m n. m.), Manisan (469 m n. m.) na ostrove Kanghwa až po Hory benevolentného kráľa Inwangsan (388 m n. m.). Výškou i príslušnosťou k náboženstvám sa odlišujú aj **japonské** posvätné hory Koya na vrchole s buddhistickým klášťorm z roku 816, Ómine a Haku asketickej budhistickej sekty Šugendó, sopka Ontaki, sopka Osore ako centrum duší s chrámom Encu-dži z 9. storočia, Tatejama so svätynou z roku 703, Išizuči, Nači, Atago, Hiei, Hiko, Bandai, Nantai, Asama, Iwaki, Katsuragi, Kongo, Tamaki, Jošino, Mikasa nad svätynou Kasuga v Nare, šintoistická Kirišima so svätynou snežnej bohyně Ninigi, Aso a Kaimon na Kjúšú, ale najmä sopka Fuji/Fudžijama (3 776 m n. m., aktívna ešte roku 1708 s kráterom o priemere 610 m), ktorá netvorí len sídlo šintoistických bohov, ale sama je bohom (dnes NP). Na nej sídli šintoistická krásna bohynia – Princezná otvárania kvetov/Kono-

Devil's Tower (Amerika)

Hana-Sakuya-Hime. Na posvätnom trojvrší Dewa Sanzan (Hagurojama, Gassan a Judonojama) postavili množstvo svätyn, kde pôsobia horskí kňazi jamabušiovia. Pri šintoistickej svätyni v Ise sa týčia posvätné bralá Dvojčky, nazývané aj Skalní manželja Meoto-iwa. **Severoamerickí Indiáni** posvätili viaceré hory/pohoria, napríklad McKinley/

Denali kmeňa Tenov (6 194 m n. m.) a St. Elias (Kluane) na **Aljaške**, Moose a Great Sandhills v **kanadskej** provincii Saskatchewan, v **USA** Pilot – sídlo ducha Jomeoki Čerokézov v **Severnej Karolíne**, Bear Butte Šajenov v **Južnej Dakote**, Katahdin – sídlo ducha Pomola Abenakiiov v **Maine**, Chicoma/Tsikomo (3 524 m n. m.), Truchas/Ku Schu Pin, Sandia Crest/Oku Pin a Conijlon/Tse Shu Pin kmeňa Tewa, Ute, Huerfano, Taylor (3445 m n. m.) – sídlo ducha Tso-dzil Navahov a ich Lodnú/Okrídlenú skalú (Shiprock/Tse Bitai 2 188 m n. m.), San Agustin, Salinas a Capitan Apačov-Meskalerov v **Novom Mexiku** (Guadalupe v **Texase**), Old Man, Hesperus/Dibe Nitsaa a Blanca/Sinajini v **Colorade**, Stone Mountain v **Georgii**, salemský Mystery Hill a Mt. Washington v štáte **New Hampshire**, Marcy a Balanced Rock v štáte **New York**, Spirit/Avikwa ane kmeňa Yumanov v **Nevade**, Chief/Ninaistakis s dolinou Fall River Černonožcov a Sweetgrass Hills v **Montane**, Hood a Balancing Rock v **Oregone**, v **Utahu** Bielu horu Mu-siania, Zion (NP) a Harney Peak v Black Hills, na ktorom sa siouxscký svätý muž Čierny los vo sne stretol s bohom a prijal od neho zásady správania sa. Obdobne uctievali Rainier/Takoma (4 392 m n. m.), Baker (3 285 m n. m.) kmeňa Lummionov a Adams v štáte **Washington**, Humphreys/Doko O Sliid, Baboquivari, Newberry, Superstition, spomenutý Diablov – Barringerov kráter, Kráter Západu slnka a Vysoký dom Wupatki v pohorí San Francisco ako sídlo duší a kiva Hopiov v **Arizone**, Prstenovú horu Tamalpais a Yosemite (yosemite = grizly) kmeňa Miwokov, Shasta (4 317 m n. m.), Diablo, Lassen (3 187 m n. m.), San Bernadino Indiánov Diegueno, Soldier/Simolaki kmeňa Ajumawi, v **Kalifornii**, Cuchama/Tecate na hraniciach Kalifornie a **Mexika**, kde k posvätným horám radia Iztaccihuatl – Popocatepetl (5 286 a 5 452 m n. m. dnes v spoločnom NP), Pico de Orizaba (NP – 5 636 m n. m.), Horu boha dažďa Tlalocatepetl, aztécké Huixachteatl (NP Cerro de la Estrella), Matlalcueye, sopku San Martín Pajapan, zapotécky Monte Albán a huičolskú posvätnú plošinu Wirikuta. Vo svete filmov poznajú z **USA** najmä prvý národný monument (1906) Diablovu vežu – Devil's Tower/Mateo Tepee/Mato Tipila (Grizlyho obydlie), známu aj ako Veža zlého boha vo **Wyomingu**. Na **Havajských** sopkách Kilauea a Niihau sídli bohyňa Pele, na Haleakala bohyňa Lilinoe, na Hualalai bohyňa Kahoupokane, na Bielej hore Mauna Kea bohyňa Waiau a na Oahu v kráteri Koko bohyňa Kapo. Gulovitý kameň na **Rapa Nui** považovali domorodci za pupok sveta Te-Pito-Te-Hemía. K posvätným horám **austrálskych** aborigénov sa radia chrbát Ntyrkikarle Tyaneme, Balawurru, Ubirr, Nourlangie Rock, už uvedené Tienisté miesto – inselberg Uluru/Ayers Rock a Veľa hláv – Kata Tjuta/Mt. Olga ako sídlo hada Wanambiho v Severnom teritóriu (dnes SD a NP), Widgee a Tabletop kmeňa Yuggerov v Queenslande, Umpampurru/Pea Hill kmeňa Noonkanbach a kamenný pahorok Yarnda Thalu v Západnej Austrálii, Mumbulla, Bingingerra – Veľká korytnačka Yugunbirov a žulové skaly Woolooi Wooloolni v Novom Južnom Walese, z ďalších Bull's Head – Byčia hlava Gudabalov, Nimbin Rocks – stredisko šamanov, dvojvrcholová Serle/Arta-Wararpanha vo Flindersovom pohorí v Južnej Austrálii. Podľa kmeňa Walbiri stvorenie sveta začalo v Severnom Teritóriu v MacDonnellovom pohorí na Winbaraku. Na západoaustrálskej plošine Kimberley na posvätnom mieste Wullunggnari vyžaruje zemská energia thalu v spojení s duchovnou djangon, preto tu usporadúvajú iniciáciu mládenčov rovnomenného kmeňa, ktorého členovia sa nahí kúpu v tamojších

posvätných jazerách. Posvätným miestom Maorov na **Novom Zélande** je Tongariro (dnes SD a NP). V **Barme** pri Pagane ide o horu Popa ako centrum duchov Natov, vo **Vietname** päť kamenných kopcov Nga Hanh Son ako symbolov piatich živlov (ohňa, vody, kovu, dreva a pôdy) s jaskynnými budhistickými svätyňami a v delte Mekongu o horu Sam, v **Malajsku** o hinduistickú Gunung Jerai, v **Indonézii** na Sumatre vysočina Pasemah, na Jáve o sídlo Indru – Merapi, Semeru, Gunung Penanggungan s desiatkami hinduistických chrámov, sopku Bromo so sídlom rovnomenného boha a Diengskú náhornú plošinu s vyše 400 hinduistickými svätyňami, na Bali o Batukao s chrámom Pura Luhur, Batur a Abang, na ostrove Lombok o Rinjani. Keď v roku 1963 (práve v deň vyhánania diabla Eka Dasa Rudra raz za 100 rokov) vybuchla na Bali posvätná Veľká hora (3 014 m n. m.) – sopka Gunung Agung (ako Kozmická hora – Pupok sveta a sídlo Šivu s chrámom Besakih), pričom usmrtila 1600 ľudí a zničila asi 86 000 príbytkov, ľudia uverili, že vyjadrila nesúhlas so Sukarnovou vládou. Na **Sri Lanke** na Adams Peak (2 243 m n. m.) žili Adam a Eva po vyhnaní z raja (pôvodne Motýlia hora alebo Samanova hora – Samanalakanda, pomenovaná po jednom zo štyroch ochranných bohov ostrova, na ktorej našli 76 cm dlhú

Olymp – vrchol Mitikás (Európa)

stopu nohy Adama, podľa buddhistov Buddhu, podľa hinduistov Šivu a podľa kresťanov Sv. Tomáša). Okrem nej chránia aj horu Ritagala-Kanda, Leviu skalú Sigirija a Mihintalé – Mahindovo kreslo, kam Mahinda priniesol z Indie buddhizmus v **Turecku** ide o Cudi/Judi (2 714 m n. m.) pri trojhraničí, Ída/Kardagi/Garganos (1 774 m n. m.) – sídlo Veľkej Matky (Magna Mater) Kybelé a neskoršie Afrodíty, Veľký Ararat (5 137 m n. m.), Duzgunbaba (2 097 m n. m.) a Nemrut Dagı (2 134 m n. m.) s hierotheseionom Antiocha II Theos (261 – 246 prnl.) o výške 49 m a priemere 152 m; v **Thajsku** o najvyššiu horu Inthanon (3 341 m n. m.), Čajové hory Mae Salong, kopec Padong, Svätý kopec pri Phetchaburi, pohorie Suthep s chrámami; v Laose skalnatú krajinu Xieng Khoang; v **Indii** o džinistické Ábú s chrámom Dilwara v Radžastáne, Gírnár/Shatrúnjaya/Palitana s 863 džinistickými svätyňami a Taranga na polostrove v Gudžaráte, Tirumalei s chrámom Šrí Báladžího v Tirupati, kopec Subrahmanya s chrámom v Tiruttani, Arunchala v Tiruvanamalai so starým veľkým Šivovým chrámom Arunáčaléšvar v okolí so 400 lingamami a 360 kúpeľami (tirth), kopec Sanci s 8 stúpami z čias protagonistu buddhizmu – kráľa Aśóka Maurja, himalájsku Nanda Devi so sídlom rovnomennej bohyne a džinistickej Parasnath v Bihare. Na džinistickom posvätnom kopci Šrava

Bélgóla/Vindhagyiri postavili v roku 981 až 17,5 m vysokú sochu Bahúbalina na počesť prvého džinistického mudrcu – tirthankaru Šrí Gómmatésvaru. Najvyššie položenou svätyňou je sikhiská Hemkund Sahib v nadmorskej výške 4 329 m. Horské chrámy postavili aj na kopci Amarkantak. Kresťania uctievali horu sv. Tomáša v Tamil Nadu. Horu Ilám pri Said Šarife v **Pakistane** považovali za posvätnú už starovekí Gréci, buddhisti, hinduisti a neskoršie aj moslimovia. Hinduisti, džinisti a buddhisti považujú za najposvätejšiu mýtickú horu Meru/Sumeru ako sídlo Brahmú a Dévov, dosahujúcu nebeskú výšku. Symbolizuje ju od roku 1 152 aj khmérsky chrám Angkor Vat (SD) v **Kambodži**. Za Meru sa považuje aj kopec s Chrámom nespočetných buddhov – Borobudur na Jáve so 432 sochami Buddhu a množstvom zvonovitých dágob na 9 terasách. Ekvivalentom biblického Edenu je budhistická mýtická krajina Šanbala/Šangrila/Agartha. V **Iráne** na kozmickej Hore víťazstva – Hara Barzaiti (axis mundi = spojenie neba a zeme) každoročne 12 kráľov/mágov očakávalo zjavenie hviezdy (po jej zjavení 2 roky putovali do Palestíny) oznamujúcej narodenie vykupiteľa – kozmokreátora Jósžansa, zázračne splodeného zo Zarathuštrovho semena (podľa Zuqínskej kroniky a Opus imperfectum in Matthaeum). Starí Parsovia (pársisti) uctievali horu Albordži/Himála a svetovú horu Mandar. V **chelitisko-churritských** zmluvách sa uvádza posvätná hora Chazzi. Rímsko-keltský boh Vosegus sídlil vo **Vogézach** a Titán Atlas (egyptský Inmutf) v Atlase v **Maroku**. V Európe sa za posvätné hory považujú Saana Laponcov a Kilpisjarvi vo **Fínsku**, Mt. Croach Patrick, legendárna Tara, Mt. Gabriel, Slieve League, Blarney Stone, Uisnech, Brandon s megalitickým kruhom a klifové pobrežie Inishmore v **Írsku**, Carn Ingli a Cader Idris vo **Wallese**, sväté kopce Beinn-na-Greine v Portree a Healabhal Mhor v Dunvegane, ostrovný vrch Traprain Law/Dunpender, Dunfillan s megalitmi a Kingside Hill pri Edinburgu v **Škótsku**, Cornwallský St. Michael's Mount, na ktorom sa v roku 495 „objavil archanjel Michael“ (dnes s hradom) a Keltni uctievaný kopec Glastonbury Tor (údajne sem Jozef z Arimatie ako jeden z hrobárov Ježiša Krista doniesol Svätý grál) v **Anglicku**, Diabla hora Teufelstein východne od Kapfenbergu, Pohanské pohorie Heidenbirge (keltský Hallstatt) a Magdalensberg nad Klagenfurtom v **Rakúsku**, bralnatý Externstein v **Sasku**, Říp s rotundou sv. Juraja, od doby bronzovej Hostýn, husitské Tábor a Oreb, Vyšehrad a Svätá hora v Příbrami v **Česku**, Triglav v **Slovinsku**, Pahorok zhromaždenia Zborna Gomila – Kameny Stečci v **Hercegovine**, Stojace kamene/Pobiti kameni vysoké až 5 m o priemere až 3 m) pri Varne v **Bulharsku**, skalnatý Montserrat a Sierra de Pena v **Španielsku**, Monte Gargano, Monte Sant'Angelo s kostolom San Michele, Sacro Monte pri Varallo, sopka Vezuv, Monte Casino s kláštorom sv. Benedikta v **Taliansku**, Mont-Saint-Michele (SD), Canigou s kláštorom sv. Martina, keltský Mont Ventoux, sídlo zbožných katarov-albigencov Montsegur dobyté 16. apríla 1244 vo **Francúzsku**. Za posvätnú považovali už od neolitu ako príťahovač bleskov Mont Bego v Mercantoure, do ktorého vyryli asi 40 tisíc obrázcov datovaných až do železnej doby. Pod posvätnou skalnou stenou Thingvellir sa v rokoch 930 – 1798 schádzal islandský parlament Althing. Veľký pahorok Gambra vo **Švédsku** sa stal rituálnym miestom Vikingov a pohrebiskom kráľov.

„Hospodin bude kričať zo Sionu a z Jeruzalema vydá svoj hlas; smútiť budú pasienky pastierov, a uschne temeno Karmela.“

(podľa proroka Ámosa, 1:2)

RNDr. Jozef Klinda